

1.4. Рефлексія соціально - економічного середовища в проекціях воєнного стану

Поляк К.Ю.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,*

Поліщук О.Ю.,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,*

Рівненський державний гуманітарний університет

Повномасштабна війна Росії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, суттєво вплинула на всі сфери життя українського суспільства, включаючи соціально-економічну систему. Війна спричинила значні руйнування інфраструктури, людські втрати, масове переселення людей, порушення ланцюгів постачання та інші негативні наслідки, які призвели до значного погіршення соціально-економічного стану та соціально-економічної системи України. Було втрачено значну частину потенціалу створення доданої вартості, зазнало суттєвих структурних змін, що пов'язано з вимушеною міграцією населення за кордон або на територію західних областей України, оскільки зменшується кількість економічно активного населення.

На сучасному етапі спостерігаємо таку проблематику:

- Зміна структури попиту та виробництва;
- Проблема з ринками збуту;
- Втрата персоналу;
- Порушення логістики та ланцюгів створення доданої вартості.

Падіння виробництва та росту безробіття є ключовим ризиком функціонування української економіки. Інвестиційний розвиток країни є утрудненим, зважаючи на воєнні ризики, вилучення трудових ресурсів до лав ЗСУ, енергетичного терору, логістичних проблем. Як результат – втрата роботи через війну веде до зростання соціальної напруги.

Нестабільна політична ситуація призводить до зменшення інтересу іноземних інвесторів до країни, що може негативно вплинути на розвиток економіки. Це комплексний вплив на соціально-економічне середовище країни. Важливо забезпечити баланс між захистом національної безпеки та забезпеченням стабільності економіки та соціальної сфери.

Підприємства планують скорочувати число зайнятих, оскільки не очікують зростання попиту, а попит, в свою чергу, не зростає через скорочення зарплат та робочих місць.

Ризики для державних фінансів та валютної сфери. Зміни умов функціонування економіки, зокрема посилення падіння ВВП, потребують корекції в параметрах макроекономічної політики, як фіскальної, так і монетарної. Розбалансування сфери державних фінансів відбувається внаслідок звуження податкової економічної бази та зростання потреб у видатках. Воєнний стан економіки призвів до прогресивного нарощування витрат на потреби оборони, соціальної підтримки громадян та відновлення зруйнованої війною інфраструктури. Це збільшує дефіцит бюджету, однак цей дефіцит не створює адекватного мультиплікативного ефекту для економіки, на відміну від умов мирного часу. Валютна стабільність української економіки нині тримається на трьох елементах: масштабна зовнішня допомога, фіксований обмінний курс та валютні обмеження на виведення капіталу. Однак, скорочення виробництва та падіння його конкурентоспроможності підриває саме фундаментальні основи стійкості національної валюти.

Необхідність потужної державної політики підтримки зайнятості, яка має включати проекти створення робочих місць в державному секторі, стимулювання приватного бізнесу, розвитку та відновлення інфраструктури. Пріоритет має віддаватися бізнесу, що працює на обороноздатність країни.

Ефективне використання фінансових ресурсів. Критична нестача ліквідності в державних фінансах та реальному секторі супроводжується її надлишком в банківській системі.

Розв'язання проблеми потребує перегляду концептуальної ролі монетарної політики, зміщення її акцентів до питань підтримки економічного зростання з використанням потенціалу банківської системи.

Також не менш важливі тригери:

Руїнування інфраструктури: війна спричинила значні руйнування житлового сектору, доріг, мостів, підприємств, енергетичних об'єктів, що негативно впливає на економіку та, відповідно, на добробут людей.

Падіння виробництва: війна призвела до зупинки багатьох підприємств, скорочення робочих місць, зменшення податкових надходжень.

Внутрішньо переміщені особи: війна змусила мільйони людей покинути свої домівки, що створює додаткове навантаження на соціальну систему.

Зниження рівня життя: війна призвела до зростання цін, зниження доходів населення, погіршення доступу до основних потреб.

Підтримка економіки: держава вживає заходів для підтримки економіки, зокрема, надає кредити підприємствам, стимулює експорт, створює нові робочі місця.

Соціальна підтримка: держава надає соціальну допомогу людям, які втратили роботу, пенсіонерам, людям з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам.

Відновлення інфраструктури: після закінчення війни буде потрібно відновити зруйновану інфраструктуру.

Перехід до мирного життя: після закінчення війни Україні буде потрібно перейти до мирного життя, що потребуватиме значних зусиль та ресурсів.

Європейська інтеграція: Україна прагне до європейської інтеграції, що потребуватиме проведення реформ у різних сферах життя.

Відновлення економіки: Україні буде потрібно відновити економіку, що потребуватиме залучення інвестицій та створення сприятливого ділового клімату.

Розвиток соціальної сфери: Україні буде потрібно розвивати соціальну сферу, щоб забезпечити високий рівень життя для своїх громадян.

Аналітика методів управління соціально-економічними системами в умовах воєнного стану в Україні має важливе значення для забезпечення стійкості та відновлення країни. Адаптація методів управління до нових умов потребує комплексного підходу, який включає стратегічне планування, державне регулювання, міжнародне співробітництво та активну участь громадськості.

Особливим моментом для економіки в умовах воєнного стану є розробка методів управління соціально-економічними системами:

1. Аналіз та прогнозування: Збір та аналіз даних про соціально-економічні показники, такі як ВВП, рівень безробіття, інфляція, рівень бідності тощо. Прогнозування впливу воєнних дій на соціально-економічну ситуацію в Україні. Розробка сценаріїв розвитку подій на основі різних прогнозів.

2. Розробка стратегій та політик: Визначення пріоритетів для соціально-економічного розвитку в умовах воєнного стану. Розробка стратегій та політик, спрямованих на підтримку економіки, соціальної сфери та населення. Координація дій різних урядових та неурядових організацій.

3. Реалізація стратегій та політик: Впровадження заходів, спрямованих на підтримку економіки, таких як податкові пільги, кредитування, субсидії, тощо. Надання соціальної допомоги населенню, яке постраждало від воєнних дій. Відновлення інфраструктури та стимулювання економічного зростання.

4. Моніторинг та оцінка: Моніторинг соціально-економічної ситуації в Україні. Оцінка ефективності вжитих заходів. Коригування стратегій та політик на основі результатів моніторингу та оцінки.

5. Співпраця з міжнародними партнерами для подолання наслідків війни.

6. Залучення громадськості до процесу розробки та реалізації соціально-економічної політики.

7. Підвищення стійкості, розробка та впровадження заходів.

Застосуємо такі методи аналітики:

Таблиця 1.

**Матриця SWOT – аналізу соціально - економічного середовища
у воєнний час в Україні**

Сильні сторони:	Слабкі сторони:
Високий рівень мобілізації та єдності українського суспільства. Стійкість та адаптивність економіки. Підтримка з боку міжнародної спільноти.	Руйнування інфраструктури та економіки. Зниження рівня життя населення. Відтік кадрів.
Можливості:	Загрози:
Залучення зовнішньої допомоги та інвестицій. Проведення реформ та модернізація економіки. Розширення співпраці з міжнародними партнерами. Євроінтеграція. Згуртування суспільства.	Затягування війни. Ескалація конфлікту. Глобальна економічна криза. Відновлення економіки. Соціальна адаптація. Психологічна реабілітація.

PESTLE-аналіз:

Політичні фактори: Воєнний стан. Зміна політичного ландшафту.
Збільшення впливу силових структур.

Економічні фактори: Падіння ВВП. Зростання інфляції. Зниження рівня зайнятості.

Соціальні фактори: Зростання бідності. Зниження рівня життя.
Збільшення кількості переселенців.

Технологічні фактори: Розвиток цифрових технологій. Використання штучного інтелекту. Перехід до онлайн форматів роботи та навчання.

Екологічні фактори: Руйнування довкілля внаслідок бойових дій.
Зростання забруднення. Зміна клімату.

Правові фактори: Введення воєнного стану. Зміна законодавства.
Збільшення ролі правоохоронних органів.

Стратегічне планування: Розробка короткострокових та довгострокових планів відновлення та розвитку. Врахування ризиків та невизначеності, пов'язаних з війною. Залучення до планування всіх зацікавлених сторін.

Державне регулювання: Підтримка стратегічних галузей економіки. Забезпечення соціального захисту населення. Стимулювання інвестиційної діяльності.

Міжнародне співробітництво: Залучення зовнішньої допомоги та інвестицій. Співпраця з міжнародними організаціями. Перейняття досвіду інших країн, які пережили війну.

Наша країна потребує розробки комплексної стратегії управління соціально-економічними системами в умовах воєнного стану. Залучення до розробки та реалізації цієї стратегії всіх зацікавлених сторін, включаючи уряд, бізнес, громадські організації та експертів. Створити систему моніторингу та оцінки ефективності вжитих заходів. Регулярно оновлювати стратегію та методи управління з урахуванням мінливої ситуації.

Важливо зазначити, що розробка методів управління соціально-економічними системами в умовах воєнного стану в Україні є складним завданням, яке потребує комплексного та системного підходу.

Рефлексія управління соціально-економічними системами в умовах воєнного стану в Україні:

1. Децентралізація та делегування повноважень: Передача влади на місцевий рівень для кращого реагування на локальні потреби. Залучення громадян до прийняття рішень та волонтерської діяльності.

2. Цифровізація та автоматизація: Впровадження онлайн послуг для забезпечення безперебійної роботи державних органів та бізнесу. Використання штучного інтелекту та аналітики даних для кращого прогнозування та прийняття рішень.

3. Створення резервів та забезпечення стійкості: Диверсифікація постачання ресурсів та логістичних ланцюгів. Накопичення стратегічних запасів продовольства, енергії та інших необхідних товарів.

4. Підтримка малого та середнього бізнесу: Надання податкових пільг, кредитів та грантів. Спрощення бюрократичних процедур та регуляторних вимог.

5. Інвестування в інфраструктуру та людський капітал: Відновлення пошкодженої інфраструктури та будівництво нових об'єктів. Підготовка та перекваліфікація кадрів для потреб воєнного часу та повоєнного відновлення.

6. Міжнародна співпраця та допомога: Залучення гуманітарної та фінансової допомоги від міжнародних організацій та країн-партнерів. Співпраця з іноземними партнерами у сфері оборони, безпеки та економіки.

7. Соціальна підтримка та захист населення: Забезпечення виплат переселенцям, малозабезпеченим сім'ям та людям з інвалідністю. Надання психологічної та медичної допомоги постраждалим від війни.

8. Інформаційна війна та протидія пропаганді: Боротьба з дезінформацією та фейками. Поширення правдивої інформації про війну та дії влади.

9. Підготовка до повоєнного відновлення: Розробка планів відбудови зруйнованих міст та сіл. Залучення інвестицій для відновлення економіки та створення нових робочих місць.

Відновлення соціально-економічної системи України після війни буде складним і довготривалим процесом. Успішне відновлення соціально-економічної системи України буде залежати від низки факторів, зокрема: тривалості війни; масштабів руйнувань; обсягів міжнародної допомоги; ефективності реформ, які буде проведено в Україні.

Війна, викликана агресією російської федерації, і, відповідно, введення воєнного стану, завдала значної шкоди соціально-економічній системі України котра зазнала глобальних і незворотних змін. Падіння ВВП України на третину не може бути пояснене виключно воєнними факторами. Це актуалізує дискусію щодо можливої модифікації параметрів поточної державної економічної політики для забезпечення більш оптимального її впливу на економіку.

Тема переходу України на рейки військової економіки вимушено стала тепер найбільш критичною, хоча до війни, зазвичай, проблематика індустріального розвитку країни була не надто популярною як у суспільстві, так і на рівні політичних еліт.

Нині спостерігається непродуктивне нарощування грошей у банківській системі - критична нестача ліквідності в державних фінансах та реальному секторі супроводжується її надлишком в банківській системі. Розв'язання проблеми потребує перегляду концептуальної ролі монетарної політики, зміщення її акцентів до питань підтримки економічного зростання з використанням потенціалу банківської системи.

Якщо країна хоче перемогти у війні на виснаження, вітчизняна економіка має працювати. Вочевидь Україна не може сліпо копіювати стратегії часів Другої світової війни, але багато уроків із того часу - мобілізація, централізація, зосередженість на захисті постачання та виробничих ліній, масове виробництво - залишаються актуальними. Війна на виснаження з порожнім бюджетом неможлива. Перехід економіки України на воєнні рейки відбувається вже зараз, і має інтенсивно продовжуватися надалі. Ключова умова - спроможність економіки у довгостроковому періоді стабільно функціонувати, забезпечуючи

як воєнне виробництво у межах можливого, так і поточне функціонування країни.

Такий перехід має завжди враховувати два головні фактори.

Перший – це відмова від непотрібних та не ключових для виживання країни витрат. Наприклад, благоустрій, парки, плитка на тротуарах, нові дороги і тому подібне сьогодні неактуально. Всі ці ресурси мають бути спрямовані виключно на оборону.

Другий фактор – має відбутися максимальна лібералізація бізнесу, яка створить умови для залучення інвестицій та потужного розвитку бізнесу вже зараз.

Після закінчення війни Україні буде потрібна значна зовнішня допомога для відновлення, але війна також може (і повинна), стати стимулом для модернізації країни та її євроінтеграції. Слід зауважити, що приклад післявоєнної Німеччини доводить, що в умовах надходження масштабної зовнішньої допомоги важливо замикати нову грошову масу в нових об'єктах виробництва товарів і послуг, а не в активах, відірваних від продуктивності реальної економіки.

Список використаних джерел:

1. *Війна в Україні може призвести до гуманітарної кризи* URL: <https://news.un.org/>
2. *Економіка звикає до воєнного часу. Заступник голови НБУ Сергій Ніколайчук про падіння ВВП, допомогу партнерів та український «план Маршалла»* // *Forbes*. 2022. URL: <http://surl.li/bqwjz>
3. *Міністерство економіки України*: <https://me.gov.ua/>
4. *Національний банк України*: <https://bank.gov.ua/>
5. *Світовий банк*: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine>
6. *Gagliano G. Economic War for Resource // Modern Diplomacy*. 2020. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2020/12/31/the-economic-war-for-resource/>
7. *Keupp M. M. Defense Economics: An Institutional Perspective*. Cham : Springer, 2021. 138 p.
8. *Le Billon Ph. Geopolitics of Resource Wars: Resource Dependence, Governance and Violence*. London : Frank Cass, 2005. 277 p.